

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ
(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії
зі спеціальності 242 «Туризм»
(шифр і назва спеціальності)

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: : Харківським національним економічним університетом імені Семена Кузнеця, кафедра туризму
(повне найменування вищого навчального закладу, кафедри)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Сущенко О.А.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою
“25” квітня 2016 року, протокол №9

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Європейські економічні студії» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії зі спеціальності 242 «Туризм».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є навчальна дисципліна є система принципів та методів реалізації європейських інтеграційних процесів.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна "Європейські економічні студії", змістовно пов'язана з дисциплінами "Рекреаційна економіка", "Міжнародний маркетинг на ринку туристичних послуг", "Державна політика в галузі туризму в умовах глобалізації", "Міжнародні норми та звичаї у сфері торгівлі послугами

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічні основи функціонування інституційної системи Європейського Союзу.
2. Загальні принципи й визначальні риси політико-правової системи ЄС.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Європейські економічні студії» є формування системи теоретичних знань, компетентностей і прикладних вмінь та навичок щодо особливостей інтеграційних процесів та інституційного вдосконалення Європейського Союзу в умовах європейської інтеграції України.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Європейські економічні студії» є:

розуміти суть процесу європейської інтеграції і основних напрямів подальшої конвергенції країн-учасниць;

засвоїти сутність, види та механізми реалізації політики інтеграційного розвитку ЄС;

ознайомитись з основними Програмами міжрегіонального та транскордонного співробітництва ЄС;

надати знання з основних видів секторальної, горизонтальної, зовнішньої політики ЄС та політики захисту прав громадян;

оволодіти системою знань та умінь з практичної ідентифікації моделей розвитку держав-членів ЄС;

сформувати навички визначення етапності та критеріальності системного зближення країн-аплікантів на вступ, а також аналіз позитивних та негативних наслідків коінтеграції держав ЦСЄ до Європейського Союзу;

усвідомити основні напрямки, механізми та інструменти зближення України та ЄС.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми здобувачі освітньо-наукового ступеня "доктор філософії" набувають таких компетентностей:

здатність до співпраці з установами та інституціями Європейського Союзу з метою просування вітчизняного підприємства на європейський ринок

здатність до використання переваг міжрегіонального співробітництва України та ЄС;

здатність до оцінки процесів поглиблення європейської інтеграції, розширення Європейського Союзу.

Здатність до формування напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів підприємництва в контексті європейської інтеграції;

визначати напрями гармонізації процедур стандартизації та сертифікації в Україні та ЄС;

аналізувати можливості та формувати напрями використання фінансових інструментів (структурних фондів) ЄС для здійснення підприємницької діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи функціонування інституційної системи Європейського Союзу

Тема 1. Основні тенденції та протиріччя сучасних процесів економічної інтеграції

1.1. Теорії європейської інтеграції.

Теорії європейської інтеграції: економічний федералізм; економічна інтеграція європейського типу; регіональна інтеграція; міжнародно-правове регулювання. Нетрадиційні сучасні теорії економічної та політичної інтеграції: Комунікативна концепція Карл Дойча, Функціональна концепція Т. Парсонса, Д. Мітрані, Нефункціональна концепція Е. Гааза, — Уніфікаційна концепція Е. Етціоні.

1.2. Передумови економічної інтеграції ЄС. Об'єктивні та суб'єктивні передумови інтеграційних процесів. Види інтеграції. Розвиток інтеграційних процесів в контексті глобалізації. Етапи економічної інтеграції та поширення інтеграційних процесів. Інтеграція та економічне співробітництво. Форми економічної інтеграції: зони вільної торгівлі, митні союзи, спільний ринок, економічний союз. Цілі та принципи європейської економічної інтеграції.

1.3. Регіоналістика як наука: історичні передумови виникнення, основні завдання дослідження.

Мультикультуралізм як альтернатива інтеграційним процесам. Позитивні наслідки діяльності великих інтегрованих підприємств в Україні. Чотири напрями формування у межах провідних західних країн замкненої господарської системи. Історія становлення регіоналістики як науки: теоретичні дослідження Й. Тюнена, А. Вебера, У. Ізарда та ін. "Галузева" державна політика.

Тема 2. Процес становлення Європейського Союзу та його інституційні вдосконалення

2.1. Історичні, економічні та політичні засади інтеграції в Європі.

План Маршалла (1948) та початок європейської економічної інтеграції. Організація європейського економічного співробітництва, Європейський платіжний союз. Меморандум Ж. Монне та Декларація Р. Шумана 9 травня 1950 р.

2.2. Три етапи та опори в розвитку інституцій ЄС. Маастріхтський договір і трансформація європейських спільнот в Європейський Союз (ЄС). Формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки країн-членів. Шенгенські домовленості та процесі європейської інтеграції. Правове співробітництво

(гармонізація правових систем країн-членів та внутрішньої політики). Роль Амстердамського договору в розвитку ЄС. Прямі вибори в Європарламент, громадянство ЄС, спільні інститути та союзне право як чинники поглиблення політичної інтеграції в Європі.

2.3. Прийняття Конституції Європейського Союзу та криза її ратифікації. Лісабонський договір (2009 р.) та його значення для розвитку інституційної системи Європейського Союзу.

Тема 3. Форми, стадії, механізми та наслідки міжнародної економічної інтеграції

3.2. Види регіональної економічної інтеграції (PEI): угода з пільгового тарифу, зона вільної торгівлі, зона часткових економічних преференцій (частковий митний союз), митний союз, спільний ринок, економічний і валютний союз.

3.2. Передумови і початок європейської економічної інтеграції Еволюція теорій європейського об'єднання. Рушійні сили інтеграційних процесів у Західній Європі після Другої світової війни.

3.3. Європейське співтовариство вугілля та сталі – перший практичний інтеграційний експеримент Європейське співтовариство вугілля і сталі. Римські договори: заснування ЄЕС і Євратому.

Тема 4. Створення Європейського економічного співтовариства

4.1. Заснування Європейського економічного співтовариства Римська Угода. Другий Римський договір. Створення Спільного ринку між державами-членами ЄЕС.

4.2. Опозиція Великобританії та її партнерів поглибленню європейської інтеграції Опозиція Великобританії щодо євроінтеграційних процесів. передумови та перебіг процесу інтеграції Великобританії до ЄС.

4.3. Інтеграційні процеси в Західній Європі протягом 60-х рр. 20 ст. Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ). Завдання створення та члени ЄАВТ. Еволюція ЄАВТ.

Тема 5. Перехідний період європейської інтеграції

5.1. Бар'єри на шляху створення спільного ринку країн ЄЕС Пошуки альтернативи європейським співтовариствам.. Формування спільного ринку.

5.2. Перше розширення Європейського співтовариства Суперечності процесу економічної інтеграції. Перше розширення Європейського співтовариства.

5.3. Розвиток економічної інтеграції у Західній Європі в роки світової економічної і фінансової кризи Фінансова криза 1968-1973 років і її наслідки для Західної Європи. Структурно-організаційні зміни та розвиток спільних галузевих політик. Вплив світової економічної кризи на розвиток європейських співтовариств (1973 – 1984 роки).

5.4. Напрямки завершення формування спільного ринку. Єдиний європейський акт Початок розширення Європейського співтовариства на Південь. Єдиний Європейський Акт. Третє розширення ЄС (1986 р.) та його вплив на європейські інтеграційні процеси. Геополітичні зміни кінця 80-х – початку 90-х і перспективи

європейського будівництва. Маастрихтський договір та утворення Європейського Союзу.

5.5. Гармонізація технічних норм і стандартів. Податкова уніфікація. Гармонізація національних податкових систем. Положення про уніфікацію національних податкових систем і податкового законодавства. Напрями гармонізації податкових систем у межах інтеграційних процесів.

Тема 6. Здобутки, проблеми та перспективи функціонування Європейського економічного та валютного союзу

6.1. Поняття та структура європейської валютної системи. Римський договір про економічну і валютно-фінансову інтеграцію. Європейський платіжний союз. План Вернера (1969 р.). Європейська „валютна змія“.

6.2. Створення Європейської валютної системи і принципи її функціонування. Механізм регулювання валютних курсів в Європейській валютній системі. Валютна інтеграція в рамках Єдиного Європейського Акту. План Делора. Переваги та недоліки переходу до єдиної європейської валюти. Маастрихтські угоди та критерії конвергенції.

6.3. Етапи створення Європейського економічного та валютного союзу. Європейський валютний інститут. Європейська система центральних банків та Європейський центральний банк. Введення єдиної європейської валюти євро.

Змістовий модуль 2. Загальні принципи й визначальні риси політико-правової системи ЄС

Тема 7. Функціонування основних інституцій ЄС

7.1. Європейська Рада. Президент Європейської Ради. Високий представник із зовнішньої та безпекової політики. Європейська Рада як орган політичного керівництва.

7.2. Рада Міністрів та її компетенція. Головний орган в ухваленні рішень в Європейському Союзі. Конфігурації Ради Міністрів ЄС. Процедури голосування в Раді Міністрів.

7.3. Європейський Парламент. Вибори до європарламенту. Політичні групи та їх відповідальність. Розробка та ухвалення законодавчих актів. Обрання Президента та затвердження складу Європейської Комісії. Види законодавчих процедур у ЄС.

7.4. Єврокомісія та її компетенція. Виконавчий орган ЄС, принципи формування складу Комісії після 2014 року. Відповідальність Комісії. Генеральні директорати та генеральний секретаріат. Президент та Віце-президент Єврокомісії. Роль Європейського Парламенту в законодавчій процедурі. Види законодавчих процедур у ЄС.

7.5. Функції Суду ЄС. Роль ЄСП у правотворчому процесі. Найвищий Суд ЄС. Судді та генеральні адвокати. Функції Суду ЄС. Інші інститути ЄС: Загальний Суд, ЄЦБ. Судді та генеральні адвокати.

Тема 8. Функціонування допоміжних інституцій ЄС

8.1. Дорадчі органи ЄС, Консультативні органи ЄС. Економічний і соціальний комітет. Комітет регіонів. Спеціалізовані фонди ЄС. Соціальний європейський фонд, Європейський фонд розвитку.. Омбудсмен та його роль в організаційній системі ЄС. Роль автономних агентств у виробленні політики ЄС.

8.2. Європейський центробанк та банківська система. Фінансові ресурси й установи ЄС. Європейський інвестиційний банк: членство, функції, організаційна структура. Європейський інвестиційний фонд. Європейський центральний банк: функції, організаційна структура

8.3. Суд аудиторів та його функції. Перевірка законності та правильності прибутків та видатків. Підготовка звітів. Оприлюднення результатів досліджень. Розташування Суду аудиторів. 4. Омбудсмен. Обрання , функції та повноваження омбудсмана ЄС. Європол.

Тема 9. Інституційні Агентства ЄС

9.1. Виникнення та розвиток агенцій ЄС. Роль та функції агенцій ЄС. Правовий статус агенцій Європейського Союзу. Виконання специфічних технічних, наукових або адміністративних завдань агенціями ЄС.

9.2. Чотири групи агентств Європейського Союзу. Агентства Співтовариства. Агентства у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Агентства у сфері співробітництва поліцейських та судових органів в кримінально-правовій сфері. Виконавчі агентства. Моніторингові центри та виконавчі агентства ЄС.

9.3. Перспективи реформування агенцій ЄС. Участь України у діяльності агенцій та програм ЄС.

Тема 10. Процеси європейської інтеграції в Україні

10.1. Ідентичність України та процеси європейської інтеграції. Участь України у субрегіональних інтеграційних процесах, польсько-українське співробітництво як стимули європейського напрямку української інтеграції. Європейської політики сусідства (ЄПС) та розвиток відносин з ЄС. Участь України в ініціативі ЄС —Східне партнерство!: природа, цілі, формати діалогів.

10.2. Правові засади та механізми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Переговори між Україною та Європейським Союзом стосовно укладення Угоди про асоціацію: труднощі переговорів. Прийняття —Порядку денного асоціації Україна – ЄС|| (23 листопада 2009 р.) Укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

10.3. Регіональне та транскордонне співробітництво з ЄС. ЄС як інвестор та торговельний партнер України. ЄС як інвестор та торговельний партнер України. Регіональне та транскордонне співробітництво з ЄС. Проблема інтеграції України як чинник внутрішньополітичної боротьби.

Тема 11. ЄС як інвестор та торговельний партнер України.

11.1. Головні обмеження співпраці ЄС та України. Відповідність економічної та політичної систем України системним вимогам ЄС та Копенгагенським умовам.

11.2. Рівень економічного розвитку, ключові чинники та виклики економічної інтеграції. Ідентичність України та процеси європейської інтеграції. Регіональне та трансдонне співробітництво з ЄС.

11.3. Особливості та перспективи співпраці України з ЄС в енергетичній сфері.

Тема 12. Конкурентна політика України в контексті інтеграції з ЄС

12.1. Конкурентне законодавство України в контексті інтеграції до ЄС. Загальні засади конкурентного регулювання в Україні. Регулювання конкуренції в ЄС. Державна допомога (надання прямих субсидій, пільг щодо сплати податків).

12.2. Конкурентна політика ЄС. Поняття та форми конкурентної політики ЄС. Система антитрестівського регулювання в ЄС. Конкурентна політика ЄС щодо зловживання домінуючим становищем на ринку. Конкурентна політика та державна допомога. ЄС в системі міжнародного співробітництва у сфері проконкурентного регулювання. Механізм взаємодії торговельної та конкурентної політики ЄС.

12.3. Регулювання конкуренції в економічних взаємовідносинах ЄС з Україною. Гармонізація законодавства України з правом ЄС в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Адаптація системи захисту конкуренції в Україні до комунітарної конкурентної політики ЄС.

3. Рекомендована література

Основна

1. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти : монографія / за ред. В.М. Бебика – К. : МАУП, 2006. – 197 с.
2. Грицяк, І. А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. М.Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого [та ін.] - Х. : Магістр, 2009. – 619 с.
3. Європейська та українська культура в нарисах : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / за ред. І.З. Цехмістро, В.І. Штанько, В.С. Старовойт, В.М. Леонтьєвої – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 319 с.
4. Метод. вказівки для викладача - тренера до модулів галузевої складової професійної програми підвищення кваліфікації з питань європейської інтеграції України (для держ. службовців V -VII категорії) [Текст], Ч. III / за заг. ред. А.В. Бураковської; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ун-т Лондон метрополітен (Великобританія), Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. [та ін.]. – К. : [Міленіум], 2009. – 412 с.
5. Мирошніченко, О. Базовий посібник з інтернаціоналізації бізнесу та виходу на ринки Європейського Союзу [Текст]. – [Б. м.] : [ФОП Клименко Ю.Я.], 2014. – 179 с.
6. Наукові доробки молоді - вирішенню проблем європейської інтеграції [Текст] : зб. наук. ст.: в 2 т. Т. 1/ О.В. Васюренко (гол. ред.), О.М. Тридід, Л.О. Українська [та ін.] - Х. : Континент, 2008. – 357 с.
7. Регечі, Д. Європейські дослідницькі мережі [Текст] : [брошура] / Девід Регечі, Максиміліан Фьодінгер. – К. : Європейський Союз, 2011. – 117 с.
- Україна на шляху до Європи / упоряд. В. Шкляр, А. Юричко - К. : Етнос, 2006. – 494 с.
8. Фонтен, П. Європа у 12 уроках [Текст]. – К. : Європейський Союз, 2011. – 63 с. – (іл.). – 978-92-79-19754-3.
9. Як працює Європейський Союз. Довідник інституцій ЄС [Текст]. – К. : Європейський Союз, 2011.

Додаткова

10. A healthy approach. Technology for personalised, preventative healthcare [Текст] : ICT Research The policy perspective. – Luxembourg : European Commission, 2010. – [24 p.]
11. Active Citizenship. For a better European Society [Текст]. – [S. l.] : European Commission, 2012. – 68 p
12. Annual report 2014 on the European Union's development and external assistance policies and their implementation in 2013 [Текст] : staff working document: report from the Commission to the European Parliament and the Council. – Luxembourg : European Commission, 2014. – 221 p
13. Annual Report 2014 on the European Union's development and external assistance policies and their implementation in 2013 [Текст] : the report. – Luxembourg : European Commission, 2014. – 37 p
14. Annual Report. The European Ombudsman [Текст]. – Luxembourg : European Commission, 2009. – 93 p. – (il.; fotogr.). – The European Ombudsman. – 978-92-9212-181-5 ISSN 1680-3809. – Річний звіт. Європейський омбудсмен
15. Assuring safety in the food chain. A European research priority [Текст] : general information. – Luxembourg : European Commission, 2009. – 59 p.

Ресурси мережі Інтернет

16. Офіційний сайт Асоціації європейських прикордонних регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aebr.eu/en/index.php
17. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wef.org
18. Офіційний сайт Всесвітньої ради з подорожей і туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wttc.org.
19. Офіційний сайт Європарламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.europarl.eu.int/.
20. Офіційний сайт євростатистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurostat.eu.int/
21. Офіційний сайт Центрального європейського банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ecb.int/

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання залік

5. Засоби діагностики успішності навчання

вибіркове опитування здобувачів на лекціях за вивченим теоретичним матеріалом;

опитування з тем, призначених для самостійного опрацювання;

контроль за виконанням практичних робіт, їх захист (у тому числі, самостійно виконаних);

тестування та виконання письмових розрахункових робіт;

оцінка презентацій самостійно виконаних завдань у аудиторії, спільної (командної) роботи у малих групах.